

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1988 m. vasario mėn. 20 d. / February 20, 1988

Nr. 35(7)

REPUBLIKINE BIBLIOTEKA
VILNIUS, Lenino pr. 51
B. Vaškėlis
DRAUGAS

KERTINĖ PARAŠTĖ

Vilniaus Jaunimo teatro gastrolės Amerikoje

Gegužės mėnesį Vilniaus Jaunimo teatras pasileis į savo ilgiausią kelionę – Houstonas, Čičaga, o gal ir kiti Amerikos miestai. Houstono „Alley“ teatras taip pat žada lankyti Leningrade ir Vilniuje. Apie šiuos istorinius kultūrinius mainus jau plačiai rašo amerikiečių spauda, juos gyvai diskutuoja lietuvių išėivių bendruomenė. Išėivijos kultūrininkai jau daro pastangas vilniečius pasikviesti ir į New Yorką, kur tuo metu prasideda tarptautinis teatro festivalis.

Nors Jaunimo teatro gastrolės dar ateity, jau prasidėjo su jomis susijusi lingvistinė, kultūrinė, politinė drama. Pavyzdžiui, amerikiečių spaudoje jau spėjo nukentėti lietuviškos pavardės. Skaitome apie Dalią „Tamulevčute“, o „Dėdės Vanios“ režisierius vadinamas „Nekroshyus“, „Eimuntus Nekrosius“, „Emos Nekroshyus“. Kas kalta dėl tokių kalbinių Černobilio invalidų? Iš dalies amerikiečių nežinojimas, bet yra ir kitų, stambesnių priežasčių. Juk ir *Literatūros ir meno* skiltyse neseniai buvo paklausta: „Kas gi neleidžia, kad sportininkai, artistai, mokslo, meno žmonės užsienioje reprezentuotų mūsų kraštą su savo autentiškais, prasimanytų „transkripcijų“ dantračiuose nesumaitytais vardais?“ Tiesa, Vilniuje egzistuoja oficiali instrukcija kaip perrašyti asmenvardžius iš lietuvių kalbos į rusų kalbą, bet jos nepaiso sovietiniai biurokratai, tarpininkaujantys lietuvių ryšiams su užsieniu. O lietuviams dar neleidžiama tiesiogiai bendrauti su užsieniu ir tą užsienį informuoti apie Lietuvą.

Amerikiečių spaudoje ne tik iškrūpo lietuviškos pavardės, bet ir patys lietuviai kai kur pavirto... rusais. Štai dienraštis *Houston Chronicle* praėjusią vasarą rašė, kad tame mieste lankysis rusų aktorai iš Rusijos miesto Vilniaus ir scenoje kalbės lietuviškai. Ar ne žavi egzotika? Ir dėl to iš dalies kalta daugelio amerikiečių nesugaudymas Vidurio Rytų Europos geografijoje ir istorijoje. Nedaug pagalbos jie susilaukia ir iš Lietuvos ryšius su užsieniu kontroliuojančių Maskvos biurokratų, kurie nekamba apie ypatingą Lietuvos tautą ar jos originalų meną, bet apie Lietuvoje gyvenančių tarybinų žmonių kuriamą „tarybinę“ kultūrą...

O dabar laikas pažvelgti į teigiamą medalio pusę. Lietuvių teatro menininkų pasiekimai jau žadina amerikiečių dėmesį, padeda garsinti Lietuvą ir jos meną. Abipusiai vizitai, kelionės padeda atsikratyti iliuzijų ir „tarybinės“ egzotikos. Tokių vaisių davė ir praėjusią vasarą įvykusi Houstono Alley teatro direktorių Pat Brown ir Michael Tiknis viešnagė Lietuvoje bei Rusijoje, apie

kurią beveik visi neinformavo Vilniaus spauda.

Vos atvykus į Vilnių, pasakoja Tiknis (neseniai atsistatydinęs iš savo pareigų), jiems akysna krito skirtingas alfabetas ir kalba: „Mes turime atvėrimą, kad nors iš lietuvių reikalaujama, kad jie sugebėtų susikalbėti rusiškai, lietuvių kalba jiems yra pirmoje vietoje“. (Šios kelionės dėka, Tikniui jau nebereikia aiškinti, kad lietuviai nėra rusai).

Houstono teatro direktorių viešnagė prisidėjo ir prie jų politinės apšvietos. Jie patyrė, kad gastrolių repertuarą nustato ne Vilniaus Jaunimo teatro menininkai, bet vis dar visagaliai biurokratai Maskvoje. Rašydami apie Vilniuje amerikiečių svečių matytus penkis spektaklius, Tiknis pabrėžia, kad vienas jų spektaklių, „Kvadratas“, pademonstravo ne tik tai, „glasnost“ tikrove, bet ir jos ribas. Amerikiečiai turėjo eiti pas LTSR Kultūros ministrą ir prašyti, kad jiems būtų leista žiūrėti „Kvadratą“, kuriame vaizduojama, kaip ilgi metai sovietiniame kalėjime užmuša laisvės jausmą. Nors jie tą leidimą gavo, Kultūros ministras labai subejojo, ar „Kvadratas“ bus išleistas iš Sovietų Sąjungos į Ameriką. Tiknis rašo, kad Alley teatro direktoriai tebesitiki, jog Sovietų Sąjungos valdžia sudarys galimybę amerikiečiams pamatyti šį „tikrai nepaprastą“ spektaklį.

Amerikiečių teatro vadovai džiaugiasi, kad jiems pavyko tai, kas nepasisekė garsiajam New Yorko prodiuseriui Joseph Papp, kuris anksčiau irgi mėgino atsikviesti Vilniaus Jaunimo teatrą į New Yorką. Jų džiaugsmu dalijasi ir išėiviai, kuriems ateinančio pavasario gastrolės reiškia svarų lietuvių kultūros laimėjimą.



Scena iš Vilniaus Valstybinio jaunimo teatro „Pirosmeni, Pirosmeni...“ pastatymo – Pirosmenis (V. Bagdonas) ir Ija-Marja (I. Kriauzaitė).

Jonas Puzinas – archeologas, istorikas, enciklopedininkas

Dešimtosioms jo mirties metinėms

VINCAS TRUMPA

Visi žinome, kad Jonas Puzinas buvo profesorius ir filosofijos daktaras, tačiau jis pats nemėgo taisyti titulais dangstyti. Beveik po visais savo straipsniais ir studijomis jis pasirašydavo „J. Puzinas“, ir tik redaktoriai savo valia jam prikerdavo profesoriaus arba daktaro, o kartais ir abu kartu titulus. Tą paliudija ir Antanas Mažiulis, suredagavęs Jono Puzino rinktinių raštų dvi tomai.

Kadaise Adomas Mickevičius kaltino ir smerkė savo laikų vadina Didžiąją emigraciją iš Lietuvos ir Lenkijos titulomanija. Ta liga sergama ir mes, vadinami kiekvieną tik burną atidariusį solistu, arba vos ne vos rašyti pramokusį rašytoju. Atrodo, pamirši jam tokį titulą pridėti, jis ir nebus nei solistas, nei rašytojas, nei profesorius.

Jonas Puzinas labai gerai suprato, ką reiškia mokslininkui lituanistui netekti savo žemės po kojomis. Atsidūręs Vakaruose jis rašė: „Atplėsti esame nuo gimtojo krašto, atskirti nuo tautos branduolio. Tas atitrūkimas nuo tėvynės visiems mums be galo skaudus, bet bene skaudžiausias tuo atžvilgiu paliesti istorikai ir, apamai, visi lituanistai. Proistorės mokslas semiasi žinių iš senovės sodybų, piliakalnių, kapinių, istorija – iš archyvų, lituanistai – iš pačios tautos. Dabar mes visi esame atskirti nuo tų visų šaltinių. Taigi, tuo tarpu, grynai mokslinis darbas sunkiai įmanomas“ (Jonas Puzinas, *Rinktinių raštai*, I t., 413 p.).

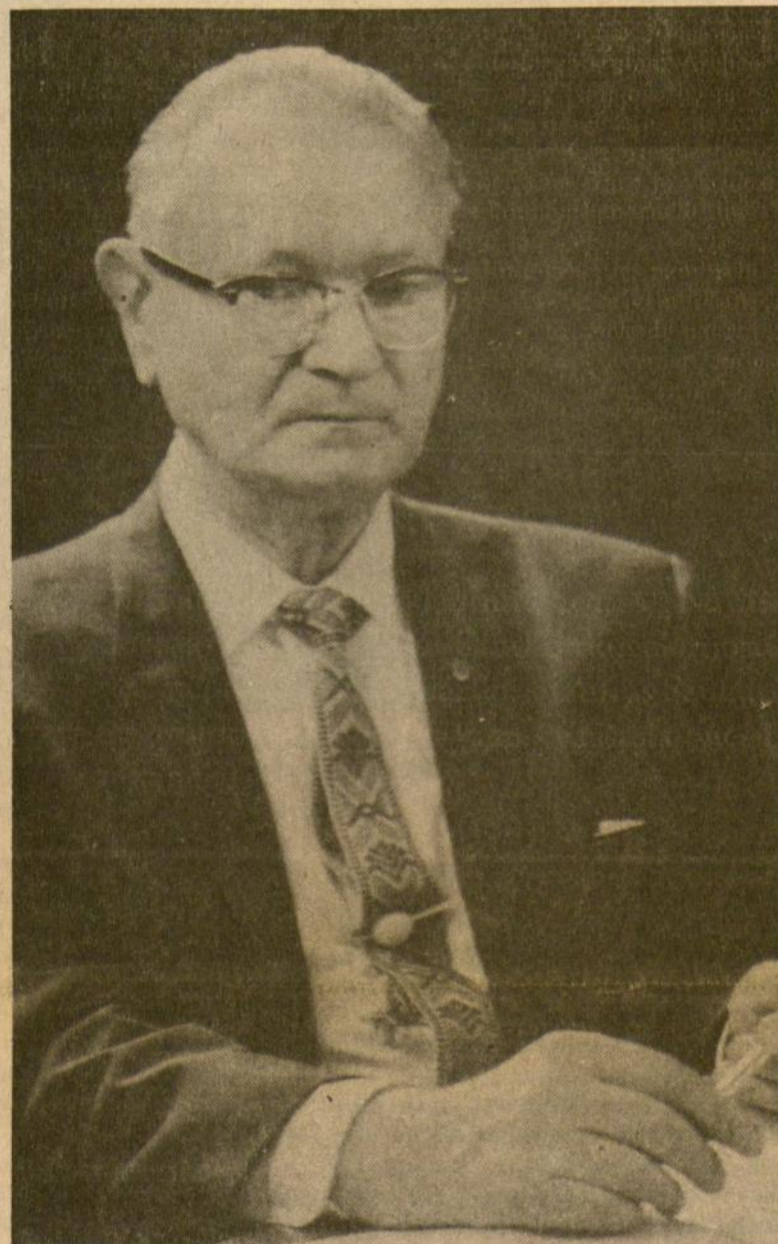
Šventa teisybė pasakyta, ypač dėl Puzino specialybės. Vis dėlto

Chicagoje Vilniaus Valstybinis jaunimo teatras per šiemetinį Tarptautinį teatro festivalį vaidins Čechovo „Dėdė Vania“ ir V. Korostilovo „Pirosmeni, Pirosmeni...“. Spektakliai vyks nuo gegužės 24 iki 29 dienos, kasdien, Royal George Theatre, 1641 North Halsted Street Chicago, Illinois. Inf. nacijs apie spektaklių laiką ir bilietus teikia Tarptautinio teatro festivalio būstinė, tel. 312-664-3370.

jp

Jonas Puzinas – archeologas

Labai daug pasikeitė Lietuvos senovės pažinimas nuo Dionizo Poškos laikų. Jo garsiųjų baublių nei iš tolo negalima lyginti su dabartiniu vilniškiu Istorijos ir etnografijos muziejumi, kuris savo ekspozicijomis ir ekspozicijomis net užsienietį etnografa, archeologą ir istoriką. Lietuvos proistorės dirvonuose nemažą vaidmenį suvaidino Jonas Puzinas, gali sakyti, pirmas profesiskai pasirošęs archeologas Lietuvoje. Vadovaudamas archeologiniams kasėjimams ir proistorės studijom Kauno ir Vilniaus universitetuose, jis padėjo gana tvirtus pamatus Lietuvos archeologijos ir proistorės mokslams. Jis taip pat vadovavo Vytauto Didžiojo Kultūros muziejaus Priešistoriniam skyriui,



Jonas Puzinas (1905-1978) Nuotrauka Vytauto Maželio

Šių metų balandžio 14 dieną sukanka dešimt metų nuo žymaus Lietuvos archeologo ir istoriko Jono Puzino mirties.

kuriuo galėjo pasinaudoti ir dabartinis Istorijos ir etnografijos muziejus Vilniuje.

Svarbiausia, vis dėlto, Jonas Puzinas sukūrė savo archeologinę mokyklą, nors to iš karto ir nenorėjo pripažinti pokarinė Lietuva. Bet faktas, kad trys žymieji pokario Lietuvos archeologai – Regina Volkaitė-Kulikauskienė, Pranas Kulikauskas ir Rimutė Jablonskytė-Rimantienė – pradėjo ir baigė savo archeologines studijas pas prof. Joną Puziną, kalba pats už save. Gal kiek pasikuklindamas Jonas Puzinas turėjo pagrindo sakyti: „Matytis, būta ir kokio nors mokytojo, davusio jiems šokių tokius archeologijos mokslo pagrindus“ (*Rinktinių raštai*, I t., 646 p.). Tas mokytojas kaip tik ir buvo Jonas Puzinas.

Dar viena Jono Puzino mokinė Marija Alseikaitė-Gimbutienė šiandien yra tarptautinio masto proistorikė ir mitologė, sukūrusi net savo Europos archeologijos ir mitologijos mokyklą. Tą liudija neseniai jos garbei išleistas festivalas, kuriame dalyvauja daug žinomų amerikiečių, vengrų, vokiečių, anglų proistorikų ir ar-

cheologų. Idomu, kad to festivalo bendradarbis yra ir Maskvos Archeologijos instituto profesorius N. J. Merpertas, kuris tik, berods, nemėgsta cituoti Marijos Gimbutienės veikalų. Tas festivalas angliškai vadinasi taip: *Proto-Indo-European: the Archeology of a Linguistic Problem. Studies in honor of Marija Gimbutas*. Jį išleido Institute for the Study of Man, Washington, D.C., 1987 metais. Toli gražu ne kiekvienas profesorius nusipelnė panašios garbės. Taip pat toli gražu ne kiekvienas profesorius gali pasigirti tokiais savo mokinio pasiekimais.

Jonas Puzinas – istorikas

Tarp archeologijos ir istorijos nėra didelio skirtumo. Archeologija yra lyg įžanga arba priemenė istorijai, dėl to ji dažnai vadinama proistore, o archeologai – proistorikais. Tarp jų visados esama glaudaus bendradarbiavimo: istorikai negali apsieiti be materialinių praeities paminklų, proistorikai – be rašytinių šaltinių. Abiejų tų mokslų pagrindinis uždavinys – tyrinėti, kaip atsirado ir vystėsi atskiros kul-

tūrinės ir tautinės bendruomenės. Idomu, kad jau Jono Puzino disertacijoje, kuria, vadovaujamas žymaus vokiečių proistoriko Ernsto Wahlės, jis parašė ir apgyrė Heidelbergo universitete (1934 m.), svarstoma sąveika tarp proistorės tyrinėjimų ir tautinio atgimimo Lietuvoje (*Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstsein in Litauen*).

Jonas Puzinas buvo gerai pasirošęs abiem tiems mokslams. Kauno universitete jis pirmiausia studijavo lyginamąją kalbotyrą ir lietuvių kalbą, kurią jis tobulai įvaldė. To negalima pasakyti apie visus mūsų mokslininkus. Jonas Puzinas gerai mokėjo ir visas kitas kalbas, būtina reikalingas Lietuvos senovei ir jos kultūrai studijuoti. Prisimenu, kaip kartais Kalėdų ar kita proga Jonas Puzinas ir man parašydavo gražią lotynų kalba laišką: „arba atviruką. Tarp kita ko, ir Marijos Gimbutienės kolegos pabrėžia jos platų kalbų mokėjimą.

Dirbdamas kurį laiką Kauno savivaldybėje ir muziejuje Jonas Puzinas pirmiausia ėmė domėtis mūsų miestų istorija. Jo plunksnai priklausė keletas rimtų studijų apie Kauną, Šiaulius, Vilniaus, Kražių praeitį. Vėliau, jau gyvendamas svetur, Jonas Puzinas daugiausia domėjosi regionaline Lietuvos istorija: suduviais ir jotvingiais, zanavykais, Mažąja Lietuva, Švėkšnos ir Lietuvos pajūrio proistore ir istorija.

Ką berašydamas, Jonas Puzinas pasižymėjo nepaprastu kruopštumu. Kartais reikia tiesiog stebėtis, kaip jis, net svetur gyvendamas, sugebėjo prisilasyti tiek daug autentiškos medžiagos vienam ar kitam klausimui nušviesti. Jis uoliai sekė, kas archeologijos ir istorijos srityje daroma dabartinėje Lietuvoje.

Paskutinis jo darbas buvo monografija apie prof. Petrą Avizonį, kurią jau po jo mirties išleido Lithuanian Library Press Chicagoje (1979 m.). Nors įžangoje Puzinas sakosi, kad tebūna „šis kuklus darbelis medžiaga būsimam P. Avizonio biografui“, iš tikrųjų tai yra labai rimtas ir gražiai parašytas 220 puslapių veikalas. Būtų gerai, kad ir kiti mūsų Kauno ir Vilniaus universitetų profesoriai susilauktų tokių „darbelių“. Kaip būdingą smulkmeną apie Jono Puzino kruopštumą galima paminėti, pavyzdžiui, kad prie tos Avizonio biografijos pridėdama literatūros sąrašą nurodyti net puslapiai apie Avizonį, žinoma, jei visa knyga ar straipsnis nėra apie jį.

Rinktinių raštų redaktorius Antanas Mažiulis į atskirą skyrių sudeda vadinamą Jono Puzino politinius straipsnius (II t., 485-673 p.). Man atrodo, toks išskyrimas nebuvo reikalingas. Nors Jonas Puzinas nevenge vi- (Nukelta į 4 pl.)

Šiame numeryje:

Vilniaus Valstybinio jaunimo teatro gastrolės Amerikoje • Jonas Puzinas (1905-1978) • Čiurlionio galerijos Chicagoje trisdešimties metų sukaktis • Marijos Stankus-Saulaitės eilėraštis • Operetės ir utopijos • Solistės Juozės Krištolaitytės-Daugėlienės 70 metų sukaktis

Menas ieško ryšio su žmogumi...

Žodis, tartas atidarant Čiurlionio galerijos sukaktuvinę parodą

PRANAS LAPĖ

Gyvuliai užsiaugina kailius, paukščiai plunksnas, žuvis žvynus; žmogus yra vienintelis, kuris sugeba pats sau pasigaminti rūbus. Be jų jis atrodo ir jaučiasi nuogas. Jausmas tačiau nėra prigimtas ir nėra paveldėtas. Jis yra išsigijamas, greičiau, išmokomas augant kartu su kalba, su sampratomis apie tai, kas yra gera ir kas yra bloga, kas yra gražu ir kas ne. Ne visuomet ir ne visur tos sampratos buvo vienodai suprantamos. Daug kas priklauso nuo papročių ir isitikinimų. Dažnas iš mūsų ir šiandien į nuogumą mene tebežiūri nuodėmingomis viduramžių akimis, kuomet graikai jau prieš daugiau kaip du tūkstančius metų savo dievų nuogybėje matė tobulą grožį.

Žmogaus kūnas iš esmės yra sudėtingas geometrinis formų audinys, kuris savo nuogame paviršiuje švelniai banguodamas subtiliai perteikia šviesos ir šešėlių žaidimą. Ne be pagrindo jis yra laikomas tobuliausia ir sudėtingiausiai įveikiama forma dailininkui.

Dailėje nuogo žmogaus kūno forma, virtusi meno kūrinium, praranda bet kokį ryšį su gamtine realybe ir pradeda gyventi savo gyvenimą. Bet kadangi menas negali ir neegzistuoja uždaroje erdvėje, jis savo keliu ieško ryšio su žmogumi. Ryšys tarp žmogaus ir meno kūrinio yra neįmanomas be meninės teisybės. Kuomet jos nėra, lieka melas ir tuo pačiu nėra ko kalbėti apie meną. Kuomet nedarome skirtumo tarp meninės teisybės ir melo, tuomet atpuola klausimas apie grožį ir apie tai, kas yra kūrinyje gera ir kas bloga, tuo labiau apie tai, kas yra gražu ir kartu teisinga. Atmetus tuos klausimus, lieka tik bendra kalba apie kūrinio racionalumą, bet ne meną. Menas egzistuoja kaip tik tarp to, kas yra racionalu, ir kas ne; tarp medžiagos ir dvasios, tarp darbo ir



Dailininkas Pranas Lapė iš Maine kalba per Čiurlionio galerijos sukaktuvinės parodos atidarymą sausio 29 dieną Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

vertės, tarp to, kas sakoma, ir kaip suprantama.

Ne be pagrindo sakoma, kad grožis priklausė graikų dievams. Nuoga žmogaus figūra, randama visoje meno istorijoje, niekuomet praeityje dar nebuvo buvusi tokia tobulai graži, kaip ji buvo graikų klasiškojo laikotarpio pabaigoje. Jeigu ji mums dabar kartais atrodo šalta, pozuojanti, bejausmė, tai yra todėl, kad grožis nėra pajėgus ir negali išreikšti nieko kito, kaip tik pats save. Nėra gražaus skausmo ar

ba gražios kančios. Mėginimai išreikšti skausmą grožyje, kaip matome baroko tapyboje ir skulptūroje, virto dirbtine teatro kauke. Graikų skulptūros grožis, vadinamas klasišku, yra skulptūra, nesuinteresuota nieku kitu, kaip menine teisybe, ir kaip tik dėl to ji išliko gyva ir aktuali iki dabar.

Grožis pats, jo samprata, ypač nuogo žmogaus kūno grožis, tiek praeityje, tiek dabar, nuolat keičiasi, veikiamas gyvenimo sąlygų, papročių ir įstatymų. Renesanso

metu, po ilgos viduramžių pertraukos, atgimus susidomėjimui klasiškojo menu, nuogumo samprata nebeatgimė toje pačioje grožio jungtyje, kurią turėjo Praxitelis ir Scopas. Botticelli dabar jau nebetapė Veneros su tuo pačiu tikėjimu į ją, kaip tai darė tapydamas Afroditę Zeuxis. Botticelliui Venera buvo mitologinė būtybė, pateisinanti jo tapyboj nuogumus, tuo tarpu Zeuxiui Afroditės kūno grožis buvo vienintelis uždavinys. Krikščionybė į pagoniškąją praeitį tuomet jau žiūrėjo kaip į tolimes praeities pasakas, nebeįdomias religijai. Pasisavinusi klasiškojo meno idėja, vis dėlto darė išimtis kai kurioms jo formoms. Kaip ten bebūtų, Naujasis testamentas nebuvo liada. Net ir pergaleje krikščionybė liko kančios ir skausmo religija. Ieškodami pateisinimo klasiškajai kūno grožio idėjai, dailininkai jau viduramžiais gerą šaltinį rado Senajame testamente, kuriuo pasinaudodami renesanso dailininkai Venerą pakeitė Batšeba, o Apoloną Dovydu. Juo pasinaudodamas Michelangelo visą Sistineos koplyčią pavertė graikų dievų panteonu.

Porenesansinių amžių dailininkai, mokyklos, ypač akademijos ne tik sekė ankstyvesniu pavyzdžiu, bet ir papildė savo repertuarą alegorinėmis būtybėmis su nacionalinės kilmės metrika. Iš tautinio epo, liaudies pasakų ir padavimų atsirado ne tik fejės ir undinės, bet ir sunkiai pateisinamos gražuolės akademikų ir romantikų drožė. Gustave Courbet ir realizmo itakai veikiant, buvo nusigriežta nuo dirbtinumo, ir nuogas žmogus, jo figūra, tapyboje ir apskritai mene buvo pradėta vadinti tikroju vardu „Nu“ (angl. nude). Tuo tarpu mes savo kalboje tikrai gero atitikmens dar neturime, bet susigvyvenę su nuogumo sąvoka mene, atskyrę ją nuo gyvenamosios realybės, tikrai lengvai rasime.

Čiurlionio galerijos 30 metų sukaktis ir kas toliau?

POVILAS GAUCYS

Šių metų sausio 30 dieną iškilmingai buvo paminėta Chicago Čiurlionio galerijos 30 metų gyvavimo sukaktis. Buvo pasidžiaugta jos vaisinga veikla bei pastoviu jos augimu. Nūdien joje saugoma daugiau kaip 300 meno kūrinų. Ji gali didžiuliu visų išėivijoje gyvenusių ir tebe gyvenančių žymiausių mūsų dailininkų kūriniais. Per tą laikotarpį joje buvo surengta 230 dailės parodų. Jas gausiai lankė visuomenė, išgydama vertingų įvairių dailininkų kūrinų. Kartu su tuo atliktas didelis lietuvių meno išėivijoje populiarinimo darbas.

Taip pat buvo ir apgailestauta, kad iki šiol Čiurlionio galerija nenaudoja patalpų, kuriose galėtų bent dalį turimų lobių nuolat eksponuoti, kad plačioji visuomenė bent savaitgaliais galėtų jais pasigrožėti ir pažinti mūsų iškilų meno kūrėjų darbus. Dabar visi tie kūriniai yra sukrauti atskiram sandėly ir kenčia nuo nepastovios temperatūros ir oro atmainų. Ne ką geresnėse sąlygose yra ir Lietuvių Fondo parama įgytas dailininko Prano Domšaičio palikimas. Jis irgi yra neprieinamas mūsų visuomenei. Ryšium su tokia liūdna būkle, darosi labai aktualus tiem meno turtam tinkamai saugoti ir juos eksponuoti patalpų klausimas.

Čiurlionio galerija turi Chicago Jaunimo centre tris specialiai meno parodom ruožti pritaikytas sales. Jos labai tiktų ir nuolatinei turimų kūrinų ekspozicijai. Tačiau dėl įvairių su tokia ekspozicija susijusių nepatogumų, jomis negali naudotis. Iki nebuvo praplėsti Jaunimo centro rūmai, Čiurlionio galerija savo reikalams naudojo žemutinę (rūsio) sale. Joje buvo atitverta patalpa nuolatinei dalies turimų kūrinų ekspozicijai, kurią savaitgaliais meno mylėtojai noriai lankydavo.

Jei anksčiau, kai Čiurlionio



Fleittistė Asta Šepetytė groja per Čiurlionio galerijos sukaktuvinę šventę sausio 30 dieną Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

galerija saugojo daug mažesnius turtus, patalpų klausimas buvo pakenčiamesnis, tai dabar, kai Dailės muziejus perėmė Prano Domšaičio palikimą, patalpų reikalas tapo opus. Jau pribrendo reikalas Čiurlionio galerijos ir

Dailės muziejaus vadovams pradėti konkrečiai rūpintis patalpų reikalu savo turimiem kūriniam ne tik saugoti, bet ir nors mažą dalį eksponuoti. Jų reikia ne tik tu kūrinų apsaugai nuo gedimo, bet ir mūsų tautinei savigarbai.

Nuomonės ir pastabos Dar dėl „Stiklinio žvėryno“

Dalia Srūogaitė, žinoma scenos darbuotoja, atkreipusi dėmesį į Draugo priede išspausdintą aprašą Tennessee Williams „Stiklinio žvėryno“ vaidinimo Chicagoje, išryškino Vytauto Valiuko vaidmenį režisuojant šį kūrinių lietuvių teatre mūsų

mieste. Tai labai gerai. Informacija apie Jurgio Blekaičio režisavimą šio kūrinio Chicagoje buvo paimta iš *Lietuvių enciklopedijos* XXXIV tomo, 617 psl. kur aprašyta Tennessee Williams kūryba. Enciklopedijai tą aprašą yra pateikęs žinomas patikimas teatro specialistas A.L. ir nebuvo pagundos jo duodomis žiniomis suabejoti.

Juoz. Pr.



Čiurlionio galerijos sukaktį švenčiant

Čiurlionio galerijos Chicagoje sukaktuvinės parodos atidarymo ir šventės vaizdai: (pirmoje eilėje) fotomenininkas Algimantas Kezys, dail. Magdalena Birutė Stankūnienė ir Čiurlionio galerijos direktorius dail. Vincas Lukas; dail. Vanda Alekšienė kalba per parodos atidarymą, jos dešinėje – Vytauto Kašubos skulptūra „Torsas“; vienas iš Čiurlionio galerijos steigėjų, Povilas Gaučys, su dail. Aleksandra Vilija Eivaite; Čiurlionio galerijos šventės pravedėja Ramunė Lukienė; (antroje eilėje) šventės svečiai: dail. Viktoras Petravičius, dail. Pranas Lapė, Vytautas Vepštas ir Pijus Bielskus; Algimantas Kezys, dail. Henrieta Vepštienė ir menotyrininkė Viktorija Kašubaitė-Matraga; sukaktuvinę parodą apžiūri lankytojai, arba „žmogus ieško ryšio su menu“.

Nuotraukos Jono Tamulaičio



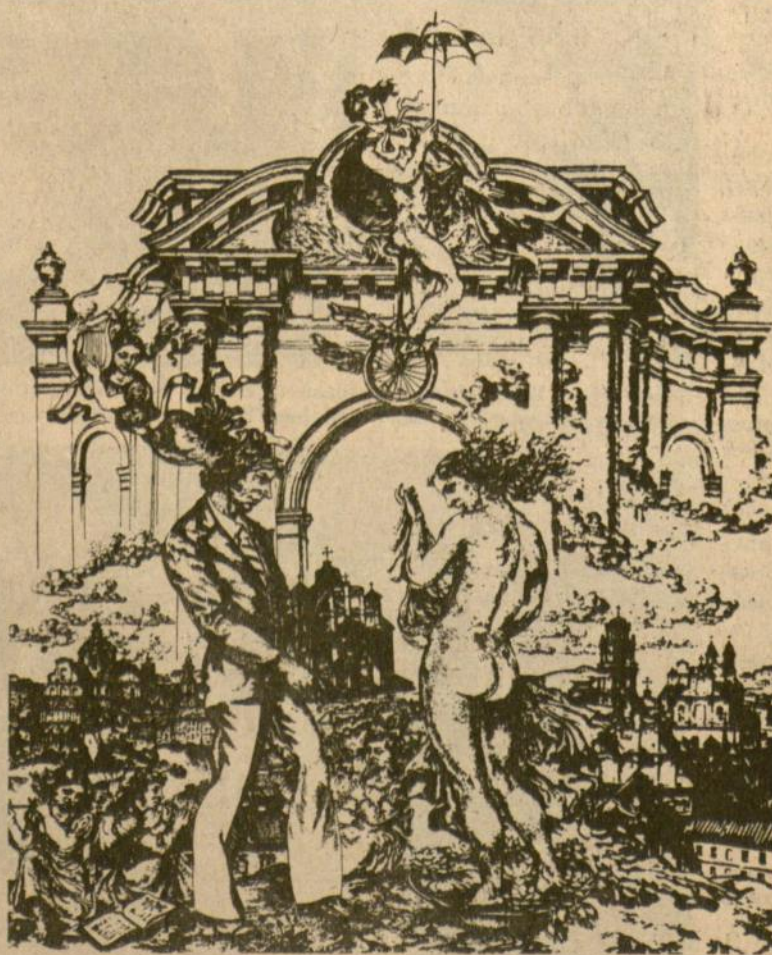
Čiurlionio galerijos sukaktuvinė paroda

SAULĖ JAUTOKAITĖ

Šių metų sausio 29 dieną Chicago Jaunimo centro Čiurlionio galerijoje buvo atidaryta meno paroda, minint šios galerijos 30 metų gyvavimo sukaktį. Čiurlionio galerija buvo atidaryta tada, kada 1957 metais buvo užbaigta Jaunimo centro statyba. Iš pradžių ji buvo prisiglaudusi apatiname aukšte, vėliau, Jaunimo centro patalpas praplėtus, jai buvo skirta nauja vieta, su geresniu apšvietimu, labiau pritaikyta parodom.

Per 30 metų šios galerijos gyvavimo buvo joje suruošta daug meno parodų. Iš viso katalogo sąrašė surašyta 230. Galime įsivaizduoti, koks būtų skaičius atskirų meno darbų eksponatų. Šalia tapybos darbų, šioje galerijoje matėme skulptūrų parodas, keramikos, fotografijų, lietuviškų lėlių rinkinį, audinių, medžio drožinių, tautodailės, gintaro ir sidabro. Ne vien lietuviai menininkai šioje galerijoje parodė mums savo meninius sugebėjimus, bet ukrainiečiai ir latviai ne vieną kartą svečiavosi šiose patalpose. Dažniausiai parodose sutikdavome vietinius, Chicago apylinkių menininkus. Retkarčiais sulaukdavome svečių iš kitų Amerikos miestų, iš kaimyninės Kanados, tolimosios Australijos, Europos kraštų ir pastaruju metu ji okupuotos Lietuvos.

Vieni menininkai pasirodė vieną kartą ir daugiau mes jų nebeamatėm, o kiti nuolat, praleidę kelis mėnesius, vėl sugrįžta su savo veikiausiais menininkais. Meno parodų buvo įvairių: vieno asmens, kelių menininkų ir jungtinių, susidedančių iš didelės grupės dailininkų. Tokia paroda buvo ir ši sukaktuvinė, joje dalyvavo šie menininkai: Arvydas Algimantas, Marytė Ambrozaitienė, Ilona Brazdžionienė-Kerr, Alfonsas Dargis, Rimantas Dichavičius, Aleksandra Vilija Eivaitė, Albinas Elskus, Pranas Gailius, Vytautas Ignas, Vytautas Jonynas, Vytautas Kašuba, Jonas Kelečius, Stasys Krasauskas, Vida Kristolaitytė, Danutė Kunčas, Algirdas Kurauskas, Leonas Lagauskas, Pranas Lapė, Kęstutis Lapšys, Osvaldas Mickūnas, Žibuntas Mikšys, Ramojus Mozoliauskas, Natalevičius, Jadvyga Paukštienė, Viktoras Petravičius, Vytautas Raulinaitis, Zita Sodeikienė, Rasa Sutkutė, Domicelė Tarabildienė, Rimtas Tarabilda, Kęstutis Zapkus. Daugumos šių aukščiau išvardytų menininkų



Leonas Lagauskas

Poetas ir Vilnius. 1977.

Iš Čiurlionio galerijos sukaktuvinės parodos, vykusios nuo šių metų sausio 29 iki vasario 7 dienos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

darbai nėra jų vėliausi, jie jau ne kartą matyti kitose parodose. Jie atrinkti iš galerijos sandėlio arba privačių rankų. Tik keli buvo išstatę vėliausią savo kūrybą.

Šios Čiurlionio galerijos sukaktuvinės parodos pagrindinė tema buvo nuogas žmogaus kūnas. Įvairių technikų darbai atvaizduoja moters ir vyro nuogą kūną.

Šiuos nuogalius matome išreikštus tapyboje, grafikoje, piešinyje, skulptūroje, fotografijos kolaže. Vienur vaizduojama pilna kūno forma, kitur tik dalis kūno dalis – dažniausiai liemuo.

Parodos kataloge dailininkas Pranas Lapė rašo: „Žmogaus nuogas kūnas iš esmės yra sudėtingas geometrinis formų audinys, kuris savo nuogame pa-

viršuje švelniai banguodamas subtiliai perteikia šviesos ir šešėlių žaidimą. Ne be pagrindo jis yra laikomas tobuliausia ir sudėtingiausia įveikiama forma dailininkui“. Turbūt nėra menininko, kuris nebūtų tapęs šią sunkiai įveikiama forma – nuogo žmogaus kūno. Ši tema nebebuvo. Senovės graikai skaptavo tobulą nuogo žmogaus grožį, renesanso laikų menininkai atnaujino graikų idealizuotą nuogo žmogaus kūną, o moderniojo meno menininkai jį vaizduoja įvairiai. Vieni šią temą vaizduoja idealizuotai, santūriai, mistiškai, poetiškai, o kiti realistiškai, gašliai, primityviai. Nuogo žmogaus figūrą matome įvairiose pozicijose: sėdinčia, stovinčia, guliančia, plaukiančia, skrendančia, kovojančia, pozuojančia.

Dailininkui tapyti nuogo žmogaus kūną tikriausiai yra geras studijinis uždavinys ir jo technikos įveikimo pratimas. Kaip šioje parodoje pastebime, jis gali išreikšti savo linijos ir spalvų derinius, nesprenžiant jokių žmogiškų problemų, nekuriant jokių stiprių charakterių.

Visi parodos menininkai vaizduoja tą pačią išviršinę žmogaus išvaizdą. Kiekviename paveiksle vis pasikartojanti nuogo žmogaus figūra nesuteikia parodai įvairumo, ji lieka monotoniška. Šis monotoniškumas nepajėgia išlaikyti žiūrovo dėmesio ir paroda jam greitai nusibosta. Parodos tema, rodos, nelabai atitiko galerijos sukaktuvinę šventę. Bet galerijos vadovybė, parinkusi šią temą, suruošė parodą, išsiskiriančią iš visų prieš tai įvykusių šioje 30 metų sulaukusioje galerijoje.

Čiurlionio galerijos 30 metų sukakties šventė

Šeštadienio, sausio 30 dienos, vakarą Jaunimo centre, Chicagoje, buvo nuotaikingai atšvęsta Čiurlionio galerijos trisdešimties metų sukaktis. Čiurlionio galerijos sienos buvo nukabintos gausiais sukaktuvinėje parodoje dalyvaujančių menininkų darbais, o galerijos salėse išdėstyti skulptorių kūriniai. Vakarui galerijoje buvo sustatyta gausybė staliukų, kuriuos puošė veidrodinio stiklo vazos su raudonais kardelių žiedais ir sausomis medžių šakomis.

Šventės dalyviai pasveikino jos pravedėją Ramunę Lukiene. Dviem šventėje dalyvaujantiems Čiurlionio galerijos steigėjams –

nė, Vanda Aleknieienė ir dabartinis direktorius Vincas Lukas. Povilui Gaučiui ir Baliui Račkaiškui buvo išreikšta padėka ir prisegtos gėlės. Taip pat šventėje dalyvavo trys buvusių Čiurlionio galerijos globos komitetų nariai: Juozas Vaišnyš, S.J., Jonas Borevičius, S.J. ir Antanas Saulaitis, S.J. – jiems padėkota už rūpestį, kurio dėka Čiurlionio galerija galėjo augti ir klestėti. Prisiminėti Čiurlionio galerijos direktoriai nuo 1957 iki 1988 metų: a.a. Mikas Šileikis, a.a. Zenonas Kolba, Viktoras Petravičius, Adolfas Valeška, B. Macevičius, Petras Aleksa, Vanda Balukienė, Regina Jautokaitė, Marytė Gaižutienė.

Nuoširdžiai dėkoti visiems, kurie lanko galerijoje ruošiamas parodas ir tokiu būdu prisideda prie Čiurlionio galerijos išlaikymo, jos gyvavimo ir augimo, kaip dalies viso pasaulio lietuvių kultūrinio lobio.

Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pirmininkas Vytautas Kamantais pasveikino Čiurlionio galeriją, švenčiančią šią sukaktį, ir palinkėjo jai dar daug metų tęsti savo veiklą. Laišku iš Vilniaus su linkėjimais Čiurlionio galerijai jungėsi ir Lietuvos Dailės rūmų direktorė.

Savo trumpame žodyje Povilas Gaucys pasidalijo su klausytojais žiūronių prisiminimų iš Čiurlionio galerijos steigimo dienų. Steigėjas buvo Lietuvių menininkų klubas. Tėvams jėzuitams baigus statydinti rūmus, galerijai buvo skirta mažoji Jaunimo centro salė. Čia vyko parodos nuo pat pirmųjų Jaunimo centro veiklos metų. Į dailias dabartines galerijos patalpas persikelta po rūmų priestato pastatymo. Čiurlionio galerijos meno kūrinių fondas nuolat auga; jis turi visų žymiausių išėivijos dailininkų kūrinių, o taipgi gausybę gerų vidurinės ir jaunosios kartos dailininkų.

Dail. Vanda Aleknieienė įteikė Ramunei Lukienei gėlių, padėkodama jai už galerijos veiklą taip svarbų informacinį darbą.

Fleitetistė Asta Šepetytė atliko kūrinius, kurie apėmė plačią skalę: nuo Telemanno iki Bražinsko. Muzikos garsai labai maloniai nuteikė šventės susirinkusius. Programai pasibaigus, buvo vaišinamasi šilta vakariene ir iki išnaktų šnekėtuotasi meno aktualijomis.

(a. kt.)

• ČIURLIONIO GALERIJOS SUKAKTUVINĖ 30 METŲ PARODA. Parodos katalogas. Chicago: Čiurlionio galerija, 1988. Spaudė Morkūno spaustuvė. 40 psl. Povilo Gaučio ir Prano Lapės įvardai; 31 parodos eksponatų reprodukcijos; Čiurlionio galerijos parodų nuo 1957 iki 1988 metų detalus sąrašas.

Marija Stankus-Saulaitė

VIEŠNIAI

Dukart būsi buvusi arti: Vilniaus gelsvas slėnis tuomet ir dabar mūsų baltas kalnas.

Iš albumo išmoktas veidas kintančioj metų šviesoj neparuošė vasaros žiedu, kuriais tave atpažinau, ir nepramatė tylios žiemos, kuria tave minėsiu.

Nauji lakštai lygins paskirų šešėlių kryptį: tuo tarpu, tačiau, vienopas vakaro vingis neria mūsų širdis lėtai, kantriai, nors trumpos dienos, panašiai lemčiai.

Jeigu visi žodžiai brangūs, kurie iširė atmintyje tavo balsu, tavo linksmu tembru, kad, juos vėliau girdėdama, prisiminčiau tik tave, tik tavo pasakojimą – per trumpą metų metams?

Šis platus, stebuklingai mėlynas dangus ne toks, kaip anas,



Marija Stankus-Saulaitė

bet tamsūs, išsišakoję belapiai medžiai pažįstami ir artimi.

Kaip tau atrodo mūsų siauras takas per svetimą, savą kraštą?

Nebesusitiksim, bet liks tai, kuo dalijomės vieną žiemą vakaruose, toli nuo tavo namų.

Vengrų filmas apie operetes ir utopijas

„Operetė“ – grakštus lengvumas, melodingas paviršius, žiupsnis idiotizmo. Su operetės pagalba iš drumzlinos buities pagėgama į spalvotų valsu ir laimingų finalų šalį. Kai „socialistiniuose“ istorijos vadovėliuose su žemėmis tebeimaišomi „supuvę“ aristokratai ir „feodalai“, Vilniaus, Prahos ir Budapešto scenose tebesikvatoja ir tebešoka „Grafi Liuksemburgai“, „Grafiens Maricos“ ir „Linksmosios našlės“. O po karo energingai mėginta sukurti ir „socialistines“ operetes su pozityviomis temomis ir teigiamais herojais.

Visa tai įkvėpė vengrų režisierių Gyula Gadag 1974 metais sukurti operetinį filmą „Bastiono alėja 74“. Vengrų kultūros ministerija bematant padėjo šį filmą „ant lentynos“ ir jis tiktai po dešimties metų išvydo dienos šviesą. Šiuo metu filmas rodomas Amerikoje.

Filmo pradžioje matome minią Vengrijos piliečių, neva dirbančių dyknyje. Užuo entuziastingai

kūrė „šviesią ateitį“, jie skundžiasi, ginčijasi, tinginiauja. Atvyksta du libretistai, operėčių kūrėjai, kurie iš tos nevalyvos masės atranka keturias jaunas poras ir nugabena jas į apgriuvusį namą. Jie tą namą atremontuos, taps „teigiamais“ piliečiais, ir iš jų pergvenimų bus sukurta pozityvi operetė.

Libretistai elgiasi kaip tipiški biurokratai, utopijų pranašai. „Pasitikėkit mumis“, jie kalba jaunuoliams. „Mes pažadam, kad visos jūsų svajonės išsipildys. Tprašom kantrybės ir drausmės“. Jų žygi į utopiją nuolat trukdo žmogaus prigimtis: jaunuoliai vaidijasi, rūpinasi savo asmeniškais reikalais, kratosi kolektyvizmo. Bet libretistai utopininkai nepasiduoda. Jie vilioja, grasina, keičia ar iš naujo filmuoja jiems nepatinkamas, per daug „neigiamas“, scenas, net atgavina nusižudžiusius veikėjus. Kai jų planui gresia chaosas, jie atgabena „nemirtingą operetės deivę“, kuri mėgina atstatyti harmoniją, dainuodama 1956 metais

nuversto diktatoriaus Rakoši'o laikų lopšinė: „Tau gimsta gerasis pasaulis, / tūkstančiai darbo rankų saugo tavo sapnus... / Labanakt, labanakt“.

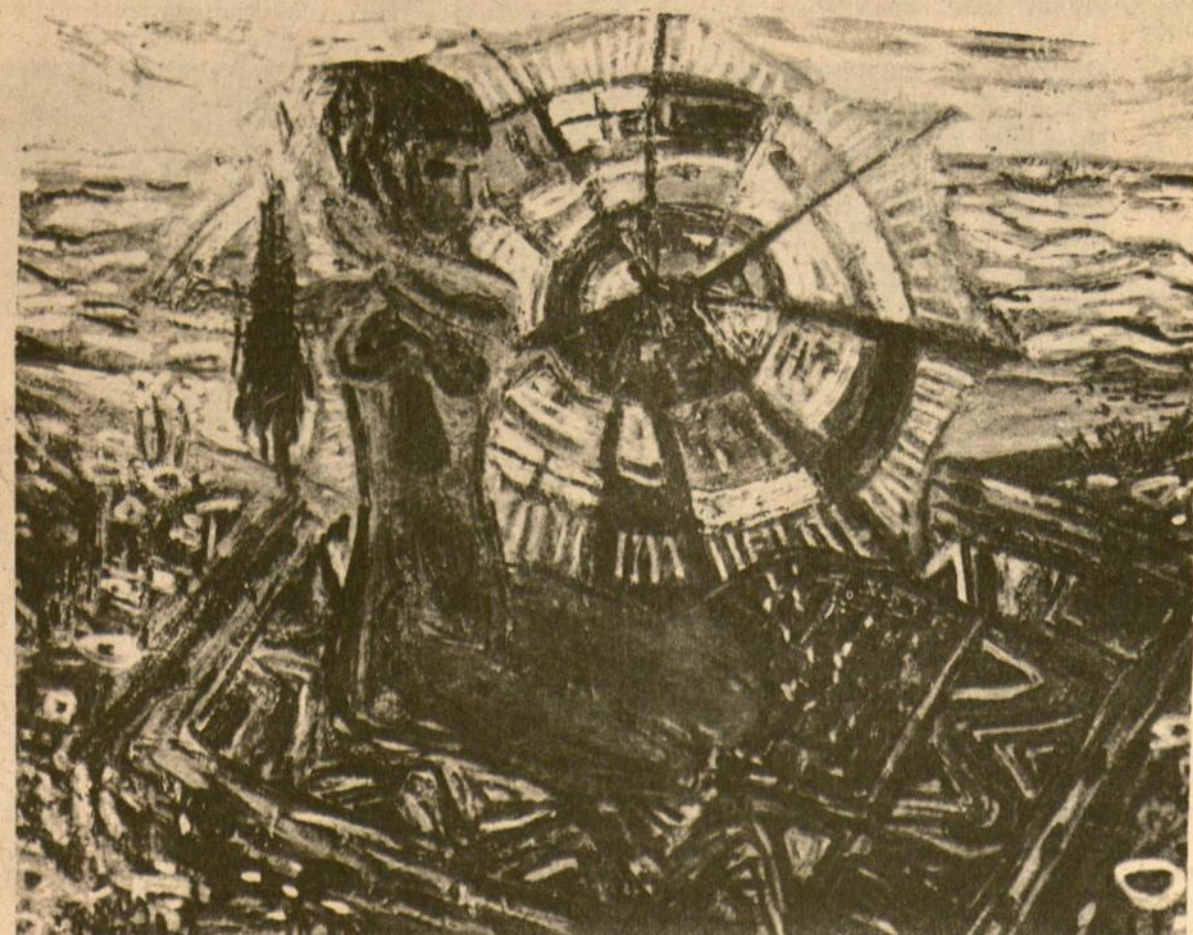
Chaosas taip ir nepavyksta sustabdyti. Libretistai nebepajėgia sutvarkyti veikėjų ir patys nebetenka pasitikėjimo savo utopija. Ekraną užtvinsta masė visokių operėčių kostiumais apsiengusių choristų, dainuojančių absurdiškus tekstus. Kadangi filmą reikia užbaigti pozityviai, pranešama, kad keturios poros drauge atstitys namus ir juose taikingai gyvens. Fone choras užtraukia dainą iš 1949 metų vengrų „socialistinės“ operetės „Univermagas“:

Gyvenimas tapo gražus, mūsų širdys kupinos džiaugsmo, Eina naujas vasaris, didingos dienos mus šaukia. Ritmas laime pulsuoja, mes džiaugsmingai dainuojam, Tas šaunus, laisvas gyvenimas pagaliau mūsų.

Kodėl filmas buvo taip ilgai uždraustas, nors per pastarąjį dešimtmetį pasirodė santvarka dar aštriau kritikuojančių vengrų ekranu kūrinių? Filmo režisierius aprašė 1974 metais įvykusį kultūros ministerijos patarėjų pokultūros ministerijos patarėjų posėdį, kuriame filmas buvo Frankfurto mokyklos sociologija, kraštutiniu egzistencializmu ir beviltiškumu. Valdžią, be abejo, papiktino visa apimanti satyra, pašiepianti butų trūkumą, Habsburgų praeities nostalgiją, utopines iliuzijas. Operetinį šurmulį prižiūri saugumiečiai – bešokančius ir bedainuojančius piliečius be atvangos stebi ir seka juodai apsiengę tipliai. Filmo komiškos savižudystės yra aitrus komentaras apie tragišką problemą: savižudysčių srityje Vengrija yra viena pirmaujančių šalių pasaulyje.

Taikliai šį filmą apibūdino amerikiečių kritikas Hoberman. Anot jo, „Bastiono alėja 74“ primena lenkų dramaturgo Witoldo Gombrowicz'iaus pjesę „Operetė“ – abiejuose kūriniuose operetės žanro „monumentalus idiotiškumas“ supinamas su „monumentaliu istorijos patosu“.

kž



Vytautas Ignas

Iš Čiurlionio galerijos sukaktuvinės parodos, vykusios nuo šių metų sausio 29 iki vasario 7 dienos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Paplūdimyje



Zita Sodeikienė

Iš Čiurlionio galerijos sukaktuvinės parodos, vykusios nuo šių metų sausio 29 iki vasario 7 dienos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Vasara pagal Haydną

Nuo Šešupės gimto kranto iki svetimo Atlanto

JURGIS JANUŠAITIS

Tyliai nuskubėjo praeitin operos solistės Juozės Krištolaitytės-Daugėlienės sukaktuvinis 70-tasis gimtadienis praėjusių metų lapkričio 16 dieną. Apie jį mažai kas nežinojo. Nesuruošėme ta proga pagerbimo. Viešesniu būdu neįvertinome jos inaušo lietuvių dainai, giesmei, scenos menui, operai ir aplamai lietuvių tautos kultūrai. O vis dėlto ji savo gyvenimą pašventė Lietuvai ir lietuviškajai išeivijai, tad nors šia kuklia apybraiža stabtelėjime prie jos ryškesnių išgyvenimų, pasiekimų.

Tad vieną popietę ir aplankau sukaktuvininke. Ji geros nuotaikos, veidu nuskuba maloni šypsena, švelnutė savo būdu.

— Gražiai įsikūre. Čia pat, štai girdžiu, amžiną dainą dainuoja ošiantis Atlantas. Manau Jūs, miela Juozė, šia aplinka esate labai patenkinta — pradedu šnektą.

— Taip. Čia gražu ir miela. Bet niekas neatstos gražiosios Šešupės kranto, gimtojo sodžiaus, amžiais kultūra alsuojančio Vilniaus, jaunatviško Kauno, kur nuskubėjo mano jaunystės patys gražiausi metai. Ten prasidėjo mano žemiška kelionė, vedusi į dainos, scenos pasaulį ir atvingiavusi štai iki gražaus, bet širdžiai vis tiek svetimo Atlanto. Širdyje likę jaunystės dienu svajonės, siekimai, darbai, viltys, meilė savajai tėvynei lieka nemarūs, ošiančiam Atlantui nesuprantami... susimačiusi išsako savąjį credo operos solistė Juozė Krištolaitytė-Daugėlienė.

Tad ir sugrįžkime į jos gyvenimo kelią, pasidžiaukime jos laimėjimais, darbais, kuriais dali-josi su lietuvių tauta, su lietuviškąja išeivija.

Sklaidome keletą stambių albumų, kuriuose suglausta sukaktuvininčės gyvenimas: jaunystė, mokslai, scenos darbai, spaudos atsiliepimai, recenzijos koncertų, opeje dainuotų rolių, kelionių su koncertais įvertinimai ir t.t. Įdomi medžiaga, išliekanti, bylojanti apie žmogų, kurio gyvenimas buvo tikrai prasmingas.

Ji įdomi pasakotoja. Vaizdžiai pasakoja savo gyvenimo kelionę iki ošiančio, bet svetimo Atlanto.

Ji gimė netoli Šešupės, Suvalkijoje, Vaitiškių kaime. Tėveliai — pavyzdingi ūkininkai. Šeimoje penki broliai ir dvi sesutės. Du broliai jau siekė mokslų. Juozytė pasuka mokslo keliu Vaitiškių pradinėje mokykloje. Šakių Žiburio gimnazijoje. Tėveliai, ypač mamytė, trokšta, kad Juozytė siektų ūkininkavimo-šeimininkavimo meno. Ji klusni dukrytė. Mokosi Karklinių žemės ūkio mokykloje, ruošiasi būti „šeimininke“. Ūkininkauti ji nenorėjo. Ją žavėjo dainos, meno pasaulis. Gražų balsą Juozytė paveldėjo iš savo tėvelio, su kuriuo ji dažnai „užtraukdavo“ sutarčinę ar giesmės posmą. Tuo pačiu metu ji dainuoja gimnazijos



Solistė Juozė Krištolaitytė-Daugėlienė.

chore, dainavimo ir muzikos mokosi pas vietos vargonininką J. Visocką, Keturvalakiuose. Chore dainuodama išmoko ir solo dainų bei operų arijų, o sekmdieniais per mišias giedodavo su chorų giesmės ir žavingai skambėdavo jos „Ave Maria“ solo. Tada jau žmonės sakė, kad Juozelė bus garsi solistė, o jos giedojimu žavėdavosi maldininkai.

Laiminga jai valanda buvo tada, kai ji išmoko pirmąją — Gėlių ariją iš op. „Fausto“ ir padainavo viešame koncerte. Tada Juozytė buvo vos 15-16 metų „solistė“. Lankydamą Šakių gimnaziją, drauge privažiai pas kun. Al. Arminą mokėsi prancūzų ir vokiečių kalbų, lietuvių literatūros dalykų, kurie vėliau buvo labai naudingi.

„Nepriėjimo“ tėvelių ūkyje, netapo šeimininke, bet Kaune baigė mokytojų profesinės sąjungos gimnaziją ir galvojo apie medicinos studijas. Tačiau buvo sunkoki laikai ir, jau dviem broliam besimokant, Juozytės svajonės tapti daktare sužlugo. Dabar beliko viena svajonė — teatras. Bando savo laimę konkursiniuose egzaminuose. Konkurso komisija atkreipia į Juozės gražų balsą rimtą dėmesį, o vienas iš komisijos narių — dirigentas Julius Štarka taria: panele, jūsų balsas atitinka jūsų pavardę. Tai buvo lemtingas sprendimas; iš 50 kitų mergaičių Juozė išrenkama į operos chorą, kuris buvo tik stipri pakopa į

bažnyčioje 1944 metų pavasari nuostabiai gražiai aidėjo jos solo Rossini „Stabat Mater“, Schuberto „Ave Maria“ ir kitos giesmės, ne vienam palikusios neužmirštamą įspūdį.

Neramios nuotaikos gaubė Lietuvą. Artėjo iš rytų frontas. Operos likimas artėjo prie pabaigos. Liko paruoštos, bet nebedainuotos Violetos iš op. „Traviata“, Rozinos iš op. „Sevilijos kirpėjas“ partijos. Solistė anas dienas prisimena su skausmu, gailisi nesuskubusi padėkoti savo gerosioms mokytojoms — operos solistei Jadvygai Vencevičaitėi-Kutkuvienei už jos rūpestingumą ir nuosirdumą, vedant ją į tobulesnį, gražesnį pasaulį; pianistei Marijai Alšlebinaitėi, su kuria ji valandomis dirbo, ruošdama Schuberto dainų ciklą.

Pagaliau ir mūsų gražiabalsė operos solistė Juozė Daugėlienė, drauge su tūkstančiais tėvynainių, frontui sugrįžus, palieka gimtuosius namus, gražiuosius Šešupės krantus, mylimą tėvynę Lietuvą ir išeina į nežinomą, svetimą kelionę. Ją sutinkame jau Austrijoje. Gyvendama Salzburge, lanko žinomą Mozarteumą ir tobulinasi Brahmsio ir Schuberto dainų menuose. Ji čia įsijungia į meninę veiklą, koncertuoja Salzburgo pabaltiečių stovykloje, o vėliau keliauja per visą Vokietiją ir atlieka daugybę koncertų. Stovykloje laimingų sutapimų apsigyvena ir kiti menininkai — kompozitorius-dirigentas Jeronimas Kačinskas, tenoras Stasys Baras, baritonas Antanas Paukštys, altas Janina Šeštakauskienė. Šauni solistų grupė, į kurią vėliau įsijungė muzikas Algis Šimkus ir klarnetistas Aleksas Ambrozaitis. Su šia menininkų grupe daug kartų dainavo, daug kur keliauja ir Juozė Krištolaitytė. Nėgana to, ji dar dainavo su pabaltiečių menininkais ir kita solistų grupe — tenoru L. Ivanausku, baritonu Jonu Butėnu, pianistu Aleksu Mrozinsku.

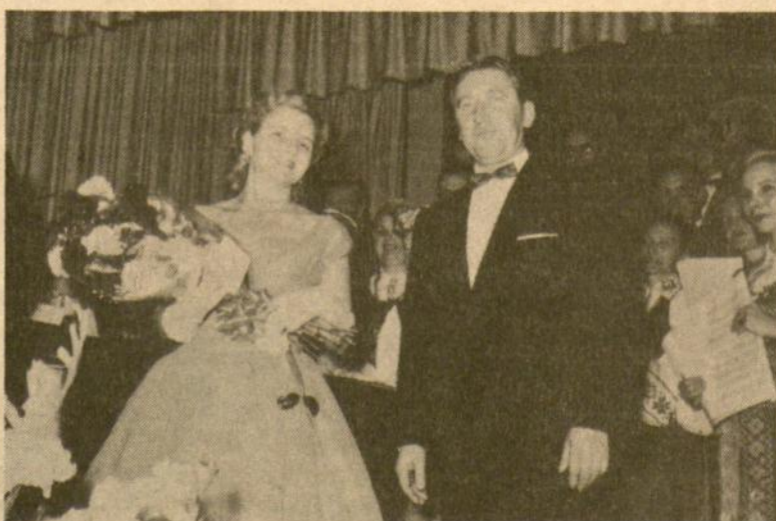
Pokario metais, Vokietijoje, neviltingose dienose mūsų menininkų koncertai buvo šviesūs pragiedruliai tamsioje naktyje. Dalį to džiaugsmo mums nešė ir sukaktuvininčė Juozė Krištolaitytė-Daugėlienė.

Pagaliau šią darbščiają bitele sutinkame Amerikoje. Amerikon atvyko 1949 m. gegužės mėn. 18 d. Apstipėjo pas giminaite Worcester, Mass. Giminaite Mary McGann-Leonaitė — susipratusi lietuvaite, mokytoja, geraširdė ir daug kam padėjusi atvykti Amerikon. Bet Juozytei nebuvo lengva priprasti prie naujo gyvenimo sąlygų. Reikėjo daug ko išmokti, daug ką pakeisti. Dirbo gorsetų siuvykloje. Savininkas lietuvis, bet nedaug ką žadantis. Ateitis tamsi ir juoda. Vakarais jį lanko anglų kalbos kursas, neprarasdama vilties šviesesnei atečiai.

Kiek vėliau atvažiuo daugiau giminių ir draugų. Pradėjo šviestis ir ateities horizontai. Bostone apsigyveno kompozitorius-dirigentas Jeronimas Kačinskas, solistas Stasys Liepas ir kiti. Savaitgaliais pradėjo visi susitikti, bendrauti, planuoti menines programas, repetuoti, dalyvauti koncertuose ir plačiai įsijungti į kultūrinę veiklą.

Juozė Krištolaitytė-Daugėlienė viena iš aktyviųjų koncertų dalyvių. Ji koncertuoja su solistais Vl. Ivanausku, Jonu Butėnu, Stasiu Liepu, Vince Jonuškaite, Ipolitu Nauragiu. Koncertams akompanuodavo muzikai Amelia Tataronytė, Vytautas Marijošius, Aleksas Mrozinskas, Jeronimas Kačinskas, Algis Šimkus. Atskirai dainavo Valentinos ir Stepono Minkų radijo valandėse.

1951 metais persikėlė į Clevelandą. Duoną pelnė dirbdama lempų fabrike, ir 20 metų



Solistė Juozė Krištolaitytė-Daugėlienė su muziku Bronium Budriūnu 1958 metais Šv. Kazimiero parapijos metiniame koncerte Los Angeles mieste.



Pertraukos metu per „Ažuolų“ okteto sukaktuvinį koncertą Clevelande 1957 metais: viduryje (trečia ir ketvirta iš kairės) — solistė Juozė Krištolaitytė-Daugėlienė ir filmų artistė Rūta Lee-Kilmontytė.

išdirbo Wh. Mo. Co. raštinėje. Šalia savųjų rūpesčių, Juozė neužmiršo ir saviškių: rūpestingai globojo sergantį broli Vokietijoje, seserį su mažais vaikais Lietuvoje, o ypač rūpinosi savo gerąją mamytę, našlę, su ja dalydamasi sunkiai uždirbtu gal paskutiniu doleriu.

Nežiūrint svetimo krašto, naujų rūpesčių, Juozė Krištolaitytė-Daugėlienė išliko ištikima

dainai ir giesmei. Gyvendama Clevelande dainavo Čiurlionio ansamblyje solo partijas, už ką ją ansambliis išrinko savo garbės nare. Koncertavo, atliko recitalius visose didžiosiose lietuvių kolonijose — Chicagoje, Toronte, Los Angeles, Hamiltone ir kitur. Dainavo įvairiomis progomis — minėjimuose, literatūros vakarų naujų rūpesčių, Juozė Krištolaitytė-Daugėlienė išliko ištikima

pužiene, Algirdu Braziu, Vaclovu Verikačiu ir kitais. Dainavo lietuvių operos statytoje op. „Rigoletto“ Gildos vaidmenį.

Pagaliau atėjo ramesnio gyvenimo dienos, užtarnautas poilsis, ir Juozė ir Jonas Daugėlos pasuka Floridos link. Iš pradžių stabtelėja Juno Beach, o dabar įsikūrė gražioje Ormond Beach apylinkėje, Daytona Beach miesto ribose, visai arti Atlanto vandenyno. Gyvendama Floridoje, Juozė Daugėlienė taip pat džiugino šių kolonijų lietuvius savo gražiu balsu, giesme ir daina, dalyvaudama surengtose lietuvių dienose, ruoštuose minėjimuose. Daytona Beach lietuvių telkinyje gražiai veikia choras Sietynas, vadovaujamas muziko Antano Skridulio. Šiame chore aktyviai dalyvauja ir Juozė Daugėlienė, dažnai atlikdama solo partijas su choru minėjimuose ir šventiškai nuteikia savo giedojimu bažnyčioje besimeldžiančius.

Yra išleidusi savo dainų plokštelę, įdainuotą 1969-70 metų laikotarpiu, „Skambėkite, dainos“.

Sukaktuvininčė Juozė Krištolaitytė-Daugėlienė kukli, apie savo išgyvenimus, pasiekimus, scenos darbą, dainų pasaulį kalba nesididžiuodama buvusią kareją, jos asmenyje jauti atvirumą, nuosirdumą, ramumą. Šios palyginti trumpos užuominos anaipol nėra pilnos ir nepavaizduoja jos turinčio gyvenimo. Čia reikėtų gal net monografijos. Tad nors trumpu žvilgsniu žvilgtelėjome į sukaktuvininčės operos solistės Juozės Krištolaitytės-Daugėlienės nuskubėjusius metus ir darbus, atliktus Lietuvai, išeivijai ir dainos, scenos meno srityse. Ir toliau dainuokite, miela Juozė, kad lietuvių dalia svetimos šalyse būtų šviesesnė, laimesnė. Palaimintų ir giedrų dienų ateities metuose.

Jonas Puzinas

(Atkelta iš 1 psl.)

suomeninio darbo (man irgi keletą metų teko dalyvauti jo vadovaujamoje LB Kultūros taryboje), tačiau jis tai darė daugiau pareigos vertiamas. Iš tame skyriuje idėjų Jono Puzino straipsnių vargu kurį būtų galima pavadinti politinės istorijos straipsniu. Net ir straipsnyje apie prezidentą Antaną Smetoną daugiau kalbama apie jį kaip publicistą, stilistą, filosofą, negu apie Smetoną kaip politiką. Vargu galima priskirti politinei istorijai ir įdomų Jono Puzino straipsnį apie sovietinį ateizmą Lietuvoje.

Iš savo asmeninės patirties žinau, kad Jonas Puzinas

nebūdavo labai laimingas, kai jis vienu ar kitu metu buvo įkinkomas į politinį vežimą. Nors jis priklausė neolituanams ir tautininkams, tačiau iš esmės jis nerūšiuo žmonių nei pagal politinius, nei pagal ideologinius štampus. Tame pačiame straipsnyje apie Smetoną Jonas Puzinas apgalvestavo, kodėl dr. Jono Šliūpo šimtmetinė gimimo sukaktis buvo praleista beveik negirdomis. Iš kai kurių Jono Puzino pasisakymų man susidarė įspūdis, kad jeigu jis ir nepriklausė masonams, tai buvo gana artimas jiems. Į tą klausimą galbūt galėtų atsakyti Konstancija Puzinienė.

Jonas Puzinas — enciklopedininkas

Jonas Puzinas buvo vienas pagrindinių didžiosios bosto-

niskės enciklopedijos redaktorių. Toji enciklopedija, nežiūrint visų jos trūkumų, turbūt yra bene pats didžiausias ir vertingiausias mūsų išeivijos darbas. Kaip tik dėl jo plačių pažiūrų, mano galva, Jonas Puzinas buvo idealus enciklopedininkas, vertas anų didžiųjų XVIII a. prancūzų enciklopedistų įpėdinio vardo. Buvo tiesiog malonumas bendradarbiauti tame tos Lietuvos enciklopedijos tome, kurį redaguodavo Jonas Puzinas. Jis ne tik laiku užsakydavo jo pageidaujamus straipsnius, bet dažnai parūpindavo ir bibliografinės bei faktografinės informacijos. Jis buvo susidaręs nuostabiai turtingą kartoteką. Būdamas didelis tolerantas, jis mokėjo *sine ira et studio* apdoroti enciklopedinę medžiagą ir burti jos bendradarbius.



Dreitoje susitikę prieš kiek metų: solistė Juozė Krištolaitytė-Daugėlienė ir buvęs Vilniaus Miesto teatro direktorius rašytojas Vytautas Alantus.



Istorikų susirinkimas pas dr. Joną Puziną Chicagoje 1977 metų vasarą dėl Lietuvos istorijos koautorinio veikalų projekto, kurio metu buvo pasiskirstyta darbas. Nuotraukoje

(iš kairės): Jonas Dainauskas, Dovydas Fajnhauzas, Tomas Remeikis, Benediktas Mačiūka, Juozas Jakštas, Romualdas Misiūnas ir Jonas Puzinas.

Nuotrauka Kazio Ambrozaičio